

Сергій Богданець

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ ПАНЕЙКА: МІЖ СОБОРНІСТЮ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ І “ГАЛИЦЬКИМ СЕПАРАТИЗМОМ”

У статті висвітлені напрямки та результати дипломатичної діяльності першого секретаря закордонних справ ЗУНР Василя Панейка. Стаття дає змогу проаналізувати вплив зовнішніх чинників на особливості дипломатії першого секретаря закордонних справ ЗУНР.

Ключові слова: дипломатія ЗУНР, Паризька мирна конференція, Антанта, місія Бертелемі, акт Злуки.

В статье освещены направления и результаты дипломатической деятельности первого секретаря иностранных дел ЗУНР Василия Панейка. Статья предоставляет возможность проанализировать влияние внешних факторов на особенности дипломатии первого секретаря иностранных дел ЗУНР.

Ключевые слова: дипломатия ЗУНР, Парижская мирная конференция, Антанта, миссия Бартеlemi, акт Объединения.

This article deals with the directions and results of diplomatic activity of Vasyl Paneiko, the first secretary of WUNR foreign affairs. The article enables to analyse the influence of external factors on the peculiarities of the diplomacy of the first secretary of WUNR foreign affairs.

Key words: diplomacy of WUPR, The Paris Peace Conference, Triple Entente, mission of Barthelemi, The Unification Act.

В листопаді 1918 р. постала ЗУНР, для якої принципово важливо було досягти міжнародного визнання з боку європейських держав, від яких фактично залежало її подальше існування. Саме активна дипломатична боротьба навколо галицького питання припадає на 1918 – 1919 рр., в ході чого було визначено подальший

статус ЗУНР. Важливе значення в даному аспекті займає діяльність Державного Секретарства закордонних справ ЗУНР, зокрема першого Секретаря закордонних справ – Василя Лукича Панейка.

Актуальність теми зумовлюється тим, що до сьогоднішнього часу немає єдиної усталеної думки стосовно оцінки дипломатичної діяльності Василя Панейка на посаді першого Державного Секретаря закордонних справ ЗУНР. В працях з історії визвольних змагань в Галичині 1918-1923 рр. точаться гострі дискусії навколо постаті В. Панейка. Метою статті є з'ясування напрямків і значення дипломатії В. Панейка в геополітичному контексті.

Варто відмітити, що в сучасній українській історіографії дипломатична діяльність Василя Панейка висвітлена не на досить належному рівні і є фрагментарною. Важливий внесок у науковий доробок даної теми зробили дослідники львівської школи. Зокрема, це праці М. Литвина та Р. Науменка [5, 6], О. Павлюка [8, 9], С. Макарчука [7] тощо. Фактично ці праці є першими науковими спробами розкриття історії ЗУНР. Але вони носять здебільшого узагальнюючий характер.

Сучасна українська історіографія поповнилась науково якісними дослідженнями з дипломатичної історії ЗУНР. Особливо варто виділити працю Д. Табачника [12], де дипломатії ЗУНР в персоналіях присвячено цілий розділ.

Також не можна обійти увагою дослідження І. Дацкова [2, 3], П. Гай-Нижника [1], що є новими дослідженнями з даної проблеми. Також важливою є праця під редакцією Я. Ісаєвича, в якій розкрито діяльність урядовців ЗУНР (безпосередньо і В. Панейка) [4].

Особливу роль серед джерел становлять спогади, автору яких присвячується стаття [10], а також архівні матеріали Центрального Державного архіву Вищих Органів Влади та Управління [13].

Фактично В. Панейко проявив свої дипломатичні здібності ще до обрання його на посаду першого Державного Секретаря закордонних справ ЗУНР. Так, ще наприкінці Першої світової війни Є. Петрушевич як голова Української Парламентської Репрезентації (УПР) направив В. Панейка до Швейцарії з метою встановлення дипломатичних контактів з державами Антанти. Про важливість проантантівського напрямку дипломатії В. Панейка свідчив той факт, що у той час виник план утворення з українських полонених в Італії військової частини, яка б мала боротися на боці Антанти [4, с. 225]. Проте Є. Петрушевич відмовився від такого розвитку по-

дій. До того ж західноукраїнські землі ще перебували під владою Габсбургів. Важливо було те, що цим кроком В. Панейко засвідчив прихильність стосовно політики Антанти. Дипломат не міг не сподіватися, що в часі створення власної держави можна буде розраховувати на дипломатичну підтримку Західної Європи і США.

Зразу ж після проголошення ЗУНР, для закріплення державності, потрібно було мати в першу чергу власні військові сили, тому першою думкою Української Національної Ради було якнайшвидше спровадження до Львова легіону Українських Січових Стрільців (УСС), який перебував тоді в Чернівцях на Буковині. Тому президент Є. Петрушевич поставив питання про переведення УСС з Чернівців до Львова. Дану важливу місію було покладено саме на Василя Панейка. 20 жовтня 1918 р. були туди вислані Василь Панейко та поручник Іван Рудницький, для того, щоб привезти з собою до Львова сотника Дмитра Вітовського.

11 листопада 1918 р. В. Панейко обійняв посаду Державного Секретаря закордонних справ ЗУНР, що стало однією з ключових подій в його житті. Цю високу посаду В. Панейко обійняв, найвірогідніше, за допомоги фактичного голови уряду і його однопартійця по УНДП Л. Цегельського, з яким у нього були спільні погляди на майбутній зовнішньополітичний курс ЗУНР [12, с. 387]. На переконання дипломатів, ключовими для ЗУНР мали стати два дипломатичних вектори: об'єднання з Наддніпрянською Україною та питання визнання державами Антанти.

Керівництво ЗУНР розуміло важливість встановлення дипломатичних відносин з Антантою. У цьому напрямку В. Панейко зробив чимало зусиль для налагодження відносин ЗУНР і США. Тому у перший же день свого керівництва зовнішньополітичним відомством ЗУНР В. Панейко намагався залучити до врегулювання конфлікту з Польщею американського президента Вудро Вільсона, що було, безперечно, стратегічним дипломатичним ходом, адже американський президент оголосив так звані 14 пунктів міжнародного права націй на самовизначення, які де-факто закріплювали самостійність ЗУНР.

До того ж, Сполучені Штати на той час були геополітично зацікавлені розширити свій вплив у Європі, й галицькі справи надавали таку можливість. За Польщею стояла Франція, й Вашингтон не хотів, щоб французький союзник ставав абсолютним гегемоном у Східній Європі.

Дипломатія ЗУНР, на думку деяких дослідників, розраховувала на гру між політичними розбіжностями серед країн Антанти, що існували між Англією і США, з одного боку, та Францією, з іншого [4, с. 225].

Керівник галицької дипломатії розраховував, що керівництво Сполучених Штатів утрутиться в події та зразу ж вживе політичних заходів для зупинення агресії Варшави. На ім'я президента США було надіслано дипломатичну ноту (у складанні якої брав участь і В. Панейко) такого змісту: “Утворивши державу 19 жовтня 1918 р. у Львові, ми визначали границю цієї держави тільки провізорично, очікуючи Вашого рішення, Пане Президенте, стараючись оминати захоплення навіть найменшого клаптика землі, який не був заселений українцями в переважаючій більшості, і дотримуючись справедливих принципів Ваших, Пане Президенте, у цих границях, Українська Національна Рада представляє цю державу і старається не допустити ніякого нелюдського вчинку, а при тім не допускається насильного переступлення влади, яку вона має в руках...” [12, с. 387-388].

Крім того, в ноті було висловлено прохання до США виступити посередником у врегулюванні українсько-польського збройного конфлікту. Одночасно з нотою В. Панейко вживає заходів щодо залучення лобістських можливостей української діаспори в Америці, яка відразу почала активні виступи на підтримку ЗУНР і вже з того ж місяця хвилю національно-патріотичних почуттів українців у США висловила газета “Український голос” [2, с. 124].

Незважаючи на вислів майбутнього президента США Ф. Рузвельта, який під час дискусії у сенаті заявив: “Фінляндія, балтійські провінції, Литва й Україна мусять бути незалежними”, США у галицькому питанні зайняли нейтралітет [2, с. 124].

Очевидно В. Панейко не врахував одного – справа Східної Галичини для США була не настільки важливою, щоб загострювати відносини з Францією. До того ж, США не були достатньо поінформовані в справі ЗУНР, тому американський уряд певним чином не міг позитивно вплинути на питання визнання ЗУНР.

Ще одну можливість досягнення взаєморозуміння з державами Антанти керівник Державного Секретаріату закордонних справ намагався використати, коли 18 листопада 1918 р. до Львова прибув уповноважений керівництва Антанти, член французької місії

у Румунії лейтенант Віллем. Антантівський представник провів переговори з представниками Польського Комітету Народового та керівництвом ЗУНР, які закінчилися цілковитою дипломатичною поразкою української делегації. Представник Антанті навіть відмовився обговорювати питання про визнання ЗУНР, тоді як Польща уже де-юре була визнана Антантою [12, с. 388].

Важливою заслугою В. Панейка було встановлення зносин в економічній сфері з Чехією, що українські історики розкривають фрагментарно. Про стійкість і важливість цих відносин для обох держав говорить той факт, що в чеській газеті "Народні листи" та галицькій "Республіці" факт економічних відносин оцінювався досить позитивно. Зокрема, чеська преса так про це повідомляла: "Тутешні журналісти розмовляли з секретарем закордонних справ ЗУНР д-ром Панейком і уповноваженим Директорії Сидоренком. Оба українські діячі говорили про будучину України, а переважно звернули увагу на чесько-українську коаліцію, яка після їх думки має знамениті вигляди в майбутности... Чеський промисл знайде на Україні великий збут, а український хліб – в Чехії. Вже зараз є всі дані для дружніх і господарських зносин між Чехією і Україною. На Волині живе 100 тис. чехів, а також у всіх більших українських містах є чеські ремісники, купці і заступники всіх галузів господарства, що промовляє за сим, що Чехія не тільки економічно, але й національно заінтересована в доброму співжитті з Україною. Крім цього політичні інтереси обох країв є зовсім подібні, а найголовніше що територіально між згаданими краями не може виникнути жодне непорозуміння" [13, арк. 14].

Напевно найбільшим успіхом у дипломатичній діяльності В. Панейка було започаткування контактів з представниками Наддніпрянської України, що призвели в січні 1919 р. до історичної Злуки УНР та ЗУНР. Адже саме В. Панейко передбачливо налагодив контакти з опозицією П. Скоропадському, що невдовзі опинилася при владі [12, с. 390]. Але реалізація цієї дипломатичної лінії виконувалася фактично Л. Цегельським, оскільки В. Панейко перебував на Паризькій мирній конференції.

Вже 1 грудня 1918 р. у Фастові було укладено так званий "передвступний" договір між Радою Державних секретарів ЗУНР та Директорією УНР. Саме цей договір поклав початок процесу об'єднання ЗУНР і УНР.

Директорія згодом призначає В. Панейка “товаришем” голови об’єднаної делегації УНР у Парижі, яку спочатку очолював Г. Сидоренко.

Потрібно зазначити, що направлення В. Панейка в Париж яскраво продемонструвало те, яку увагу приділяло керівництво ЗУНР проблемі порозуміння з Антантою. Саме він, як згадував Левицький, “на доручення державного секретаріату і Національної Ради у Львові іменем ЗУНР виїхав до Парижу на мирову конференцію, щоб добиватися державної незалежності ЗУНР у побідних держав що скликали були цю мирову конференцію, зокрема у членів Найвищої ради, з огляду на те, що Польща пішла війною проти західноукраїнської держави” [2, с. 121-122].

Центральною подією у відносинах ЗУНР та Антанти стала Паризька мирна конференція, що почала свою роботу 18 січня 1919 року і тривала з перервами до 21 січня 1920 року. Саме від рішення цієї конференції залежав подальший міжнародний статус ЗУНР, тому для В. Панейка це було певним випробуванням і на нього покладались великі надії.

Державний секретар закордонних справ ЗО УНР прибув до Парижа в другій половині березня 1919 року. Після цього представники Польщі стали менш впевненішими у справі висвітлення інформації про події на українсько-польському фронті перед країнами Антанти [4, с. 226].

США і Великобританія частково проявляли лояльність до галицького питання, але цьому заважала принципово настроєна Польща, за якою стояла Франція. Зокрема, на одному із засідань Паризької конференції, а саме 14 березня 1919 року, коли розглядалася концепція В. Вільсона щодо самовизначення народів, глави США та Великобританії окреслили пункти, за якими це право мали народи, що переважали чисельно на певній території, мали інше походження й історію, ніж панівна нація, свою мову, віру, духовну і матеріальну культуру. Оскільки населення Східної Галичини повністю відповідало цим умовам, В. Вільсон і Д. Ллойд Джордж на першому етапі роботи конференції не підтримували зазіхань Польщі, що не сподобалось Ж. Клемансо [2, с. 125].

Більш нейтральна позиція представників США й Великобританії, а також активна пропагандистська діяльність української делегації в Парижі надзвичайно турбували польську місію Р. Дмовського та Ж. Клемансо. У результаті було сформовано об’єднану

міжсоюзну делегацію з мандатом Паризької мирної конференції на чолі з французьким генералом Ю. Бертелемі, яка повинна була виїхати у Польщу та Галичину й вивчити ситуацію. Делегація ЗУНР у Парижі вважала цей крок конференції корисним для української сторони й сподівалася, що місія Бертелемі, вивчивши стан справ Східній Галичині, дійде об'єктивних висновків і рішень щодо припинення війни. Але місія Бертелемі була підпорядкована Ж. Нулансу – досвідченому дипломату, колишньому послу Франції в Росії, який займав відверто ворожу позицію щодо українців.

Таким чином, 13 березня В. Панейко звернувся з листом до президента США, в якому проінформував його про діяльність і zaangażованість місії Бертелемі при вирішенні проблеми перемир'я. 17 березня В. Вільсон у відповіді голові делегації ЗУНР відзначив, що він усвідомлює важливість припинення війни і завірив що найближчими днями "буде вислана на місце окрема місія Антанти". Президент США висловлював сподівання, "що Україна матиме довір'я до доброї волі коаліційних правительств довести до вдоволяючої угоди між Польщею й Україною та через справедливе поладження справи усунути конфлікт між обома націями" [2, с. 130].

З перших днів роботи спільної української делегації (травень 1919 р.) помітним стало дистанціювання на конференції в Парижі галицької справи від наддніпрянської. Не можна не заперечувати, що ініціаторами цього були В. Панейко і С. Томашівський. Саме вони заснували окреме бюро, яке без відома Г. Сидоренка діяло самостійно [4, с. 226]. Дипломати ЗУНР розуміли усю складність міжнародної ситуації, яка негативно впливала на розв'язання питання про утворення соборної України.

У травні 1919 р. галицька делегація була запрошена на засідання Найвищої Ради Антанти. Власне, запрошення надійшло від В. Вільсона, але коли галицька делегація прибула в резиденцію президента США, там на неї чекали Ж. Клемансо, Д. Ллойд Джордж, міністр закордонних справ Італії Д. Сонніно та члени комісії генерала Л. Боти. На прохання Вільсона висвітлити становище в Галичині, В. Панейко і Г. Сидоренко, який приєднався до делегації ЗУНР, відповідали, що проти соборної України ведуть агресивну війну Польща й більшовицька Росія, що український народ бореться за право нації на самовизначення, що визнається Антантою. В дискусії особливу активність виявив Д. Ллойд Джордж. На його численні питання українці переконливо стверджували, що Укра-

іна не хоче приєднання ані до Польщі, ані до Росії. В. Панейко, Д. Вітовський і М. Лозинський завірили присутніх, що ЗУНР прагне миру з Польщею і її армія готова до боротьби з більшовиками, а поляки атакують її з тилу. Цікаво, що після цього Д. Ллойд Джордж звернувся до Ж. Клемансо: “Ось, бачите, що роблять ваші поляки!” [2, с. 132-133].

До останнього дипломати ЗУНР вірили, що за допомогою місії Антанти все-таки вдасться зупинити агресію Польщі і стати повноправним суб'єктом міжнародних відносин. На прохання В. Панейка наступного дня галицьку делегацію прийняв Ж. Клемансо. До галичан приєдналася місія УНР. Ж. Клемансо повідомив, що саме очікує від Ю. Пілсудського відповіді на запитання щодо широкомасштабного польського наступу за участю армії Ю. Галлера, яка, буцімто, не повинна була брати участі у бойових діях у Галичині. Він підтвердив, що Найвища Рада прагне припинення польсько-української війни і прийняв меморіал делегації ЗУНР із цієї проблеми [2, с. 133]. Але події показали протилежне.

25 червня 1919 р. Найвища Рада Антанти прийняла ухвалу щодо уповноваження Польщі продовжувати наступ на українській території до річки Збруч – колишнього кордону між Австро-Угорською та Російською імперіями, що означало повну ліквідацію державного існування ЗУНР – ЗО УНР.

Найвища Рада передала проблему на розгляд підкомісії Ж. Камбона й доручила опрацювати статут для Східної Галичини. На жаль, серед галицької делегації стався розкол – М. Лозинський і Д. Вітовський вважали, що слід продовжувати відстоювати інтереси ЗУНР, проте В. Панейко й С. Томашівський були проти роботи в комісії Ж. Камбона й без узгодження з усіма членами делегації В. Панейко надіслав негативну відповідь, що галичани відмовляються брати участь у роботі підкомісії.

Отже, на засіданні 3 липня були присутні лише поляки. Важко оцінити цей крок галицького дипломата. Статут даної підкомісії був антиукраїнський і наперед визначений. Саме цим керувався галицький дипломат у своїх діях. Доводить це той факт, що вже на початку липня 1919 р. ЗУНР була практично окупована. В. Панейко з цього приводу в своїх спогадах зазначає: “Порадившись з англійським членом сеї комісії Бурдільоном, я з Томашівським пішли на засідання комісії під проводом Жіля Камбона і – зложивши дуже рішучу заяву-протест..., я і д-р Томашівський викладали

і мотивували становите української сторони до поодиноких точок галицького статута, Хоча, ся історія тривала кілька годин, то вийшов я з комісії невдоволений. Я мав вражіння, що проект статута вже готовий, та ми відбули тільки зайву формальність, являючись на засіданні" [10, с. 67].

Саме так завершилася Паризька мирна конференція для ЗУНР – ЗО УНР. Незважаючи на невдачу, треба відзначити, що галицька делегація на чолі з В. Панейком, перебуваючи у вкрай несприятливих умовах, репрезентуючи невизнану державу, робила все можливе щоб донести Антанті своє міжнародне право на створення власної держави. Позитивним наслідком діяльності В. Панейка та галицьких дипломатів було також винесення проблеми ЗУНР на найвищий міжнародний форум.

Питання соборності українських земель в дипломатії В. Панейка стало предметом нищівної критики з боку державотворців Директорії УНР. В чому тільки не звинувачували галицького політика. На нього було накинуто ярлик "галицького сепаратиста", дії якого, буцімто, є основною причиною розриву відносин між УНР та ЗУНР.

Логіка в таких звинуваченнях існувала. Так, наприклад, М. Лозинський стверджував: "Зараз по приїзді нашої Комісії накінуся на нас урядовець п. Панейка, п. професор д-р Степан Томашівський, за саму назву "Західна Область Української Народної Республіки" в наших документах. "Ми тут усіх зусиль докладаємо, щоб переконати Мирову Конференцію, що ми тут є окрема Західно-Українська Республіка, а ви тут приходите з тим ідіотизмом", – були його слова... Ціла акція п. Панейка в ціли рятування Східної Галичини від Польщі полягала на доказуванні, що Східна Галичина не є часть Української Народної Республіки, тільки щось окреме від неї" [12, с. 394].

Але слід розуміти, що не випадковою є зміна напрямку дипломатії В. Панейка, адже вона трансформувалась під впливом важливих геополітичних розрахунків Антанти. "Галицький сепаратист" більш за все усвідомлював, що якщо для УНР питання стосувалось втрати частини території (Західної Облaсті УНР), то для Східної Галичини – повну ліквідацію її державності. В. Панейко також не міг не розуміти, що в Директорії нема фактично ніяких шансів на створення незалежної, тим більше соборної держави. Навіть у випадку військової перемоги (в союзі з поляками) над більшовизмом,

Антанта у будь-якому випадку буде послуговуватись принципом “единая и неделимая Россия”.

Ще одним напрямком дипломатії В. Панейка, який став предметом засудження його діяльності, був зв'язок із денікінськими дипломатичними представниками у Франції. Так, наприкінці 1919 р. В. Панейком було створено в Парижі “Український Національний Комітет” (УНК), який мав би реалізувати вищезазначений дипломатичний вектор. Але при оцінці цього факту історики повинні враховувати наступні аргументи. По-перше, дипломати УНР самі вели переговори з денікінськими представниками. По-друге, діяльність УНК якогось практичного не мала, оскільки на той час білогвардійські війська зазнавали поразки, й розвиток ситуації в Україні визначали уже зовсім інші чинники [12, с. 395-396].

І. Кедрин вважає, що “загальним переконанням” є те, що договір УГА з Денікіним 24 жовтня 1919 р. – “це насправді плід духа В. Панейка і що орієнтація д-ра Є. Петрушевича на Росію сформувався під впливом листів В. Панейка, що приходили з Парижу” [4, с. 228].

В цьому контексті лунали звинувачення, боцімто В. Панейко виступив проти продуманого рішення Директорії офіційно оголосити війну Збройним силам півдня Росії (ЗСПР). З цього приводу варто навести фрагмент з спогадів В. Панейка: “Англія, котра, як самі знаєте, взялася тепер надобре порядкування спрадавньої Росії, – по проголошенню війни Петлюрою проти Денікіна не тільки махнула рукою на нас, а активно проти нас звернулася. Помисл, аби Румунією і Польщею неутралізувати політику Англії, дає вже свої овочі. Тепер вже не говорить не тільки про самостійність або федерацію, але навіть про автономію. А нині дізнався я, що Румунія і Польща одержали приказ блокувати Україну Петлюри нарівні з большевицькою Росією. Прошу подумати, що таке рішення означає! В дорозі Базаель-Цюріх і потім (листами з Відня до Петрушевича) я – тоді був останній час! – пробував переконати найповажніші наші особи політичні про конечність глянути правді в очі і не пускатись на румунсько-польську стежку. Мені не вдалося, а нині події здійснюють усі мої сумні побоювання” [12, с. 397].

Показовим є і той факт, що дипломатія Директорії першою вдалася до кроків, які стали однією з причин непорозумінь між політиками УНР і ЗУНР. В. Панейко, М. Лозинський небезпідставно побоювалися зближення С. Петлюри з Варшавою коштом Східної

Галичини, що безперечно вплинуло на зміну дипломатичних кроків дипломатів ЗУНР – ЗО УНР. Галицькі дипломати вказували на те, що переговори С. Петлюри з польськими дипломатами велися набагато раніше офіційно встановлених домовленостей. Доводить це таємна дипломатична місія голови МЗС УНР К. Мацієвича з Одеси до Варшави.

Так, 19 лютого 1919 р. місія була реалізована довіреною особою К. Мацієвича полковником Курдачевським. Після проведених конфіденційних переговорів 28 квітня була укладена таємна угода, що стала основою майбутнього Варшавського договору. Незаперечним фактом також є те, що цим же скористались поляки на Паризькій мирній конференції для отримання остаточної згоди союзних держав на окупацію західноукраїнських земель.

Пізніше А. Лівичий так оцінював підписаний у Варшаві договір: "Негативні наслідки Варшавської угоди полягали насамперед в тому, що вона сприяла... розбиттю наших національних сил..." [12, с. 335].

Після захоплення Польщею території Галичини та укладення Варшавської угоди В. Панейко сформулював і висунув докладно розроблену геополітичну концепцію створення великої об'єднаної східноєвропейської федерації (за сучасною термінологією це, скоріше, можна визначити як єдиний економічний простір), в якій Україна разом з Галичиною була б у союзі з Росією та іншими східноєвропейськими державами [12, с. 398]. Тоді стає очевидним встановлення контактів В. Панейка з паризькими представниками Російської політичної наради С. Сазоновим і В. Маклаковим [4, с. 228-229].

Пропонована дипломатом геополітична доктрина, враховуючи суперечності між керманічами УНР і ЗУНР, мала свій стратегічний контекст, оскільки розглядала Україну як єдину і неподільну державу, політики якої повинні об'єднати зусилля щодо створення в майбутньому соборної та незалежної України. Це переконує в тому, що дипломатія В. Панейка все-таки була підпорядкована ідеї соборності України.

З кінця 1920 р. В. Панейко відходить від практичної політичної діяльності й повертається до праці журналіста у кількох українських виданнях, що виходили у Франції. Як редактор "Діла" і впливового двотижневого журналу "Політика" в 1925 р. він деякий час перебував у Львові. Згодом повернувся до Франції і працював у Парижі закордонним кореспондентом "Діла".

Підсумовуючи дипломатичну діяльність В. Панейка, варто відмітити, що активність його дипломатії простежувалася від початку створення ЗУНР аж до її фактичної ліквідації. Саме В. Панейко став уособленням проантантівського напрямку дипломатії ЗУНР. Не має підстав звинувачувати його в “галицькому сепаратизмі”, оскільки потрібно враховувати, що дипломатія ЗУНР і УНР зіштовхнулася з геополітичними розрахунками Антанти, військовим натиском Польщі, більшовиків та білогвардійців. Саме міжнародний чинник не дав можливостей для реалізації дипломатії В. Панейка, наслідком якої мала б стати суверенна та соборна Україна. Як ЗУНР, так і УНР усвідомлювали перш за все свою проблему першочерговою. Влучно з цього приводу зазначив редактор часопису “Стрілець” В. Пачовський: “Коли наддніпрянській Україні грозить руїною струя московського большевизму – то Зх. Україні далеко не безпечнішою є навала польського панства!” [13, арк. 2 зв.].

Джерела та література:

1. Гай-Нижник П. ЗУНР та УНР: становлення органів влади та національне державотворення (1917-1920 рр.) / П. Гай-Нижник. – К. : Щек, 2010. – 304 с.
2. Дацків І. Дипломатія ЗУНР на Паризькій мирній конференції / І. Дацків // УІЖ. – 2008. – № 5. – С. 121-135.
3. Дацків І. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр. / І. Дацків. – Тернопіль : Астон, 2009. – 520 с.
4. Західноукраїнська Народна Республіка. 1918-1923. Уряди. Поста-ті. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2009. – 350 с.
5. Литвин М. Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Науменко. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 1995. – 368 с.
6. Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. / М. Литвин. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 1998. – 488 с.
7. Макарчук С. Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР / С. Макарчук. – Львів : Світ, 1997. – 192 с.
8. Павлюк О. Від злуки до розриву. Взаємини урядів УНР і ЗУНР у 1919 році / О. Павлюк // Наука і суспільство. – 1994. – № 4-6. – С. 78.
9. Павлюк О. Зовнішня політика ЗУНР / О. Павлюк // Київська старовина. – 1997. – №3-4. – С. 114-138.
10. Панейко В. З’єдинені держави Східної Європи: Галичина й Україна супроти Польщі й Росії / В. Панейко. – Відень, 1922. – 82 с.

11. Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914-1939) / О. Рубльов. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2004. – 648 с.
12. Табачник Д. Українська дипломатія: нариси історії (1917 – 1990 рр.) / Д. Табачник. – К. : Либідь, 2006. – 768 с.
13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 3505, оп. 1, спр. 36, 184 арк.